

УДК 336.76: 338.2

Здобувач Г.Є. Шпаргало¹⁹ – Львівська КА

ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Проаналізовано різнобічні точки зору щодо сутності грошово-кредитного регулювання національних економік. Розглянуто загальні методи грошового регулювання, детально охарактеризовано методи монетаристського регулювання грошової бази. Проведено аналіз багаторічного досвіду здійснення грошово-кредитної політики в розвинутих країнах.

Competitor G.Ye. Shpargalo – Commercial Academy of L'viv

Definitions and methods of money and credit regulation in national economies

In this work, various views at the substance of money and credit regulation of national economies have been analysed. General methods of money regulation have been disclosed, and methods of monetaristic regulation of money base have been described in details. The analysis has been given to the lengthy experience of conducting of money and credit politics in developed countries.

За сучасних умов грошово-кредитне регулювання є невід'ємною складовою макроекономічної політики переважної більшості країн. Особливо великий досвід впливу на грошово-кредитні відносини накопичили країни з розвинутою ринковою економікою. Вибір конкретних важелів впливу на базові показники грошового ринку, а також напрямів і способів їх використання зумовлений як завданнями регулювання національного ринку в бажаному напрямі, так і теоретичними концепціями, на які спирається це регулювання. Ускладнення економічних процесів, посилення взаємовпливу товарних і грошових ринків як у межах національних економік, так і в світовому господарстві привертають увагу економістів до осмислення та переосмислення теоретичного і практичного доробку в цій сфері.

У центрі уваги науковців перебувають питання пошуку шляхів забезпечення оптимальності монетарної політики, ефективної організації грошово-кредитного регулювання. При цьому на перший план виступає проблема довіри учасників ринку до проголошеної монетарної політики, адже саме це є запорукою адекватної реакції економічних суб'єктів на зміну умов на грошовому ринку. Ця проблема значною мірою породжується істотним впливом політичних факторів на вибір орієнтирів монетарної політики, а також досить частим порушенням зобов'язань з боку монетарної влади. Внаслідок цього довіра приватних інвесторів і споживачів до проголошених дій на грошовому ринку падає. Очікування та орієнтири економічної поведінки приватного сектора змінюються, події розвиваються всупереч передбаченням, тому монетарна політика насправді не відповідає критеріям оптимальності, а її стратегічна мета не досягається.

У цьому аспекті, на думку автора статті, досить продуктивною є організація монетарної політики, за якої передбачається добровільне обмеження в поведінці монетарної влади, дотримання певного правила, незважаючи на

тенденції розвитку грошового ринку та економіки загалом. На практиці дотримання протягом значного часу проголошеного курсу істотно ускладнює роботу центральних банків і всієї грошово-кредитної системи, тому в повному обсязі ця політика проводиться досить рідко. Але її переваги полягають в тому, що вона дає змогу підтримати впевненість суб'єктів економіки в послідовності грошово-кредитного регулювання, тому сприяє підвищенню ступеня довіри до монетарної політики та її ефективності.

На практиці монетарна політика на основі певного правила реалізується як у розвинутих країнах, так і в економіках, що розвиваються. Прикладом такої політики, зокрема, є практика грошово-кредитного таргетування різних видів, які визначаються як обраним для регулювання показником грошового ринку, так і способами впливу на нього.

Досить поширеною стратегією в європейських країнах та США в 70-х – на початку 80-х років XX ст. було монетарне таргетування, що ґрунтується на обмеженні грошової маси. Воно спрямовувалося на підтримку стабільності грошового обігу з метою стримування інфляційних процесів. Небезпека посилення інфляції була зумовлена відмовою від жорсткого грошово-кредитного регулювання та безпосереднього впливу держави на жорсткі валютні курси, передбаченого правилами Бреттон-Вудської валютної системи. Криза та остаточний розвал цієї системи в 70-х роках XX ст. зумовили перехід до багатовалютного стандарту та плаваючих валютних курсів. Відповідно загострилася проблема дестабілізації не лише на світовому валютному ринку, а й в межах національних грошових ринків.

Таргетування грошової маси спиралося на монетаристську модель макроекономічного регулювання та боротьби з інфляцією. В основу цього способу регулювання покладено відоме правило, згідно з яким без надмірного збільшення грошової маси в економіці можна не боятися загального довгострокового зростання рівня цін.

Широко відоме монетаристське "грошове правило" передбачає необхідність поступового та помірного зростання грошової маси для забезпечення стійкого економічного зростання без інфляції. При цьому грошова маса певних обсягів розглядається як проміжна мета грошово-кредитного регулювання. Темпи приросту грошової маси повинні визначатися, з одного боку, стійким приростом валового національного продукту, а з іншого – швидкістю обігу грошової одиниці.

У другій половині 70-х років XX ст. багато країн застосовували регулювання обсягів грошової маси на основі визначення "коридору", або "вилки", що передбачало встановлення верхньої та нижньої меж збільшення кількості грошей. Наприклад, у Великобританії в 1976-1977 рр. було встановлено "коридор" для грошового агрегату M_3 в межах допустимого зростання від 9 до 13 % за рік, а в 1979-1981 рр. обмеження щорічного приросту грошової маси становило 7-11 % [1, с.113].

Починаючи з 1975 р. монетарне таргетування широко застосовується в Німеччині Бундесбанком, де щорічно публікуються цільові показники регулювання грошової маси. Вони мають як точковий характер (наприклад 8 %),

¹⁹ здобувач кафедри економічної теорії. Наук. керівн.: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук – Львівська КА

так і характер коридору (4-6 %) [3, с.13]. Із 80-х років ХХ ст. монетарна політика в Німеччині націлена на підтримку стабільного економічного зростання в середньостроковому періоді. Темпи нарощування грошової пропозиції підпорядковуються очікуваним темпам зростання потенційного валового національного продукту. Окрім цього, грошово-кредитне регулювання спрямоване на підтримку економічної активності та бажаної кон'юнктури на національному ринку без прискорення зростання цін понад прогнозований рівень. Загалом застосування стратегії монетарного таргетування в Німеччині виявилось досить успішним. Воно дало змогу забезпечити стабільність національної грошової валюти та помірний рівень інфляції. Велика заслуга в цьому Бундесбанку, що забезпечував надійний контроль, створення ефективних важелів впливу на прогнозовані параметри грошового ринку.

З 1974 р. монетаристське правило активно використовується для грошово-кредитного регулювання також у Швейцарії. Тут орієнтиром слугує показник припустимого зростання грошової маси M_1 . Загалом для країн – членів Європейського економічного співтовариства були прийняті параметри зростання грошової маси не більше, ніж на 5-8 % на рік [4, с.142].

У 80-х роках ХХ ст. деякі країни, встановлюючи грошові орієнтири, починають використовувати замість "широких" грошових агрегатів "вужчі". Причина цього полягала в посиленні стихійних процесів на міжнародному ринку капіталу, виникненні великих спекулятивних потоків грошового капіталу, що підривало стійкість пропорцій на національних грошових ринках та утруднювало контроль за "широкими" грошми. "Вузькі" грошові агрегати контролювати було значно легше. Успіх стрімкого економічного зростання японської економіки за низьких темпів зростання цін (5 %) теж значною мірою пов'язують з ефективним контролем центрального банку над пропозицією грошей.

Водночас не у всіх країнах практика таргетування грошової маси виявилась ефективною. Поразку цього методу грошово-кредитного регулювання в США та Канаді, а також Великобританії в 70-80-х роках ХХ ст. пов'язують з недостатньо відповідальним ставленням монетарної влади в цих державах до цільових орієнтирів регулювання, відсутністю надійного зв'язку між ціновими змінними показників інфляції, виробництва та грошових агрегатів [2, с.31]. Йдеться про те, що важливою умовою дієвості монетарного обмеження є стабільність швидкості обігу грошей, стійкість співвідношення між такими показниками, як грошова маса, рівень цін і реальний ВВП. Якщо швидкість обігу грошей з певних причин різко змінюється, то монетарне таргетування застосовувати недоцільно. Між тим швидкість обігу грошей в американській економіці з 50-х по 80-ті роки ХХ ст. постійно зростала і характеризувалась непередбаченими коливаннями. Вимоги американського конгресу щодо жорсткого контролю над грошовою масою з боку Федеральної резервної системи фактично саботувались. Так, грошові орієнтири встановлювались одночасно для п'яти грошових агрегатів і пристосовувались до вже досягнутих рівнів приросту грошової маси. Внаслідок цього грошова пропозиція швидко зростала, що призвело до прискорення інфляції. Лише загроза

стрімкого зростання цін спонукала монетарну владу поставити в центр уваги проблему стиснення грошової маси.

Згубний вплив монетарного обмеження на економіку Великобританії проявився в гальмуванні ефективного попиту. Внаслідок цього істотно скоротились обсяги виробництва та зайнятості. Однак інфляцію вдалося приборкати. Така грошова політика була складовою цілеспрямованої програми уряду Маргарет Тетчер з оздоровлення економіки і створення фінансової бази для структурної перебудови. Подальше монетарне послаблення в 1985-1987 рр. спричинило швидке зростання грошової маси M_1 та M_3 (відповідно на 78 та 20 % за рік).

Загалом "грошове правило" монетаристів у жодній з країн не використовувалося в повному обсязі. Водночас практика монетарного таргетування викликала різку критику багатьох відомих економістів, які підкреслювали суперечливість її впливу на економіку та можливі негативні наслідки. Характерною в цьому плані є оцінка англійського економіста – кейнсіанця Н. Калдора, який називає застосування західними урядами суворих монетарних приписів одним з найуразливіших епізодів в історії, які можна порівняти хіба що з періодичними спалахами масової істерії. "Насправді, я не знаю іншого випадку, коли в зародку помилкова теорія про причинні зв'язки в господарстві змогла б протягом всього декількох років домогтись настільки великого успіху", – писав він [6, с.4].

Втрата монетаристським регулюванням грошової пропозиції авторитету як засобу впливу на обсяги виробництва та рівень цін створювала базу для відродження ідей щодо посилення державного регулювання грошового ринку. Одночасно формуються посткейнсіанські ідеї, згідно з якими сама грошова маса почала розглядатись як функція номінального доходу.

Необхідно відзначити, що монетаристи, своєю чергою, спростовували звинувачення у посиленому впливі стабільно зростаючої грошової маси на прискорення швидкості обігу грошей і нагромадження внаслідок цього інфляційного потенціалу в економіці. Навпаки, різке прискорення грошового обігу у 80-х роках ХХ ст. вони вважали наслідком розгортання інфляційних процесів. Поряд з цим, прибічники монетарного обмеження постійно підкреслювали недоцільність використання "вузьких" грошей як проміжної мети монетарної політики, вважаючи цей показник дуже нестабільним і мало прогнозованим. Практика підтвердила тезу про значно більшу стабільність попиту на гроші та швидкості грошового обігу щодо "ширших" грошових агрегатів, зокрема M_2 . Це зумовило переорієнтацію американської системи грошово-кредитного регулювання на таргетування "широких" грошей.

Але необхідно мати на увазі, що в такому випадку грошова маса є досить неоднорідною. Вона включає компоненти, що обслуговують різні специфічні економічні процеси. Відповідно попит на складові "широких" грошей визначається різними факторами, як і швидкість їх обігу. Сумування різних частин грошової маси при цьому є досить умовним. Крім того, зменшення обсягів одного компонента може компенсуватись збільшенням іншого. Все це істотно ускладнює передбачення поведінки грошової пропозиції та її впливу на показники реальної економіки.

Водночас економісти підкреслюють, що на практиці при застосуванні кількісної теорії в процесі грошово-кредитного регулювання необхідно враховувати такі моменти: 1) те, що приріст грошової маси розподіляється серед суб'єктів господарювання в іншій пропорції, ніж грошові активи; 2) це, своєю чергою, спричиняє зміну в структурі доходів і нерівномірність у зростанні цін; 3) відповідно схильність до заощаджень та інвестицій у різних груп отримувачів доходів змінюється; 4) пристосування економіки до зміни маси грошей відбувається нерівномірно та вимагає часу.

Необхідно зауважити, що сам Мілтон Фрідмен, досліджуючи результати монетарної політики в різних країнах, підкреслював чутливість монетарних важелів і необхідність їх дуже обережного використання при оздоровленні економіки. Він акцентував на тому, що "наше знання про взаємозв'язки між грошовою масою, цінами і виробництвом настільки обмежені, що оперування ними на практиці може спричинити більше шкоди, ніж користі" [5, с.17-18].

Ще одна важлива проблема, пов'язана з регулюванням грошової маси, полягає в часовому відставанні реакції економічної системи на зміни в грошово-економічній політиці. Критичну важливість фактора часу при дослідженні грошових процесів вчені відзначали ще в 50-60-х роках ХХ ст. Порушив цю проблему Дж.Джільберт (J.C. Gilbert, 1953 р.). Багато уваги фактору несинхронності та невизначеності приділив Д. Патінкін (D. Patinkin, 1965 р.). Пізніші спостереження за впливом економічних змінних на використання важелів грошово-кредитного регулювання монетарною владою довели наявність істотного часового лагу між зміною темпів зростання грошової маси і темпів зростання реального обсягу виробництва (від трьох місяців до одного року) та відповідного пристосування цін в економіці (два – три роки).

Особливо актуальні вище перелічені питання для українських економістів – як теоретиків, так і практиків, адже формування теоретичних підвалин та конкретних важелів впливу на грошово-кредитні відносини, що враховували б унікальність і складність трансформаційних процесів в Україні, передбачає використання напрацювань західної економічної школи і багаторічного досвіду провадження грошово-кредитної політики розвинутих країн.

Література

1. **Гроші та кредит** /За ред. Б.С. Бойка. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000.
2. **Кузнецов О.** Проміжні цілі грошово-кредитної політики// Вісник НБУ. – 2001, №7. – С. 234-246.
3. **Мельник О.** Основні параметри грошово-кредитної політики та їх регулювання як засіб обмеження інфляції в Німеччині// Вісник НБУ. – 2000, №2. – С. 144-146.
4. **Худокормов А.Г.** История экономических учений. Современный этап. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С. 34-46.
5. **Friedman M.** Monetarists Economics. P.17-18. Цит. за: Худокормов А.Г. История экономических учений. Современный этап. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С. 234-236.
6. **Kaldor N.** How Monetarism Failed// Challenge. – 1985. – V/VI. – P.4. – Цит. за: Уоскин В.М. Денежный мир Милтона Фридмана. – М.: Мысль, 1989.

Розділ V

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ

УДК 658.011 Доц. М.М. Огородник, канд. екон. наук; доц. В.М. Онишкевич, канд. фіз.-мат. наук; магістр Т.А. Головчин – УкрДІТУ

ЗАСТОСУВАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДЛГО "ЛЬВІВЛІС"

Зроблено спробу застосувати апарат кореляційного аналізу з метою передбачення можливих підсумків економічної діяльності підприємства і формулювання рекомендацій щодо зміни основних показників з метою отримання бажаних результатів.

*Doc. M.M. Ogorodnyk; doc. V.M. Onyshkevych;
master T.A. Golovchyn – USUFWT*

The use of the correlation analysis for the prediction of the results of production and economic activity of "Lvivlis" enterprises

This article analyses the use of the correlation analysis for the prediction of the results of production and economic activity of enterprises.

Однією з основних задач математичного моделювання є застосування математичного апарату для опису процесів економічної діяльності та можливості передбачити тенденції розвитку досліджуваного об'єкта господарювання. Для розв'язання цієї задачі можна застосувати елементи кореляційного аналізу [1, 2] і, в якості факторів, розглянути основні показники виробничо-господарської діяльності підприємств ДЛГО "Львівліс" за 2000-2002 рр. (табл. 1).

Для аналізу як базові візьмемо основні показники, що найбільш повно описують рівень концентрації виробництва:

- обсяг реалізації продукції, тис. грн.;
- вартість основних виробничих фондів, тис. грн.;
- середньоспискова чисельність працюючих, осіб.
- Результуючими показниками умовно вважатимемо:
- валовий прибуток, тис.грн.;
- рентабельність продукції, %.

Згідно з даними (табл. 1), за 2000-2002 роки зменшилися значення таких показників: обсяг реалізації продукції (2 %), середньоспискова чисель-